

A man with short brown hair, wearing a dark blue button-down shirt and light-colored pants, stands in a brewery. He is smiling and looking towards the camera. The background is filled with large, vertical stainless steel brewing tanks and various pipes and equipment. The lighting is bright and even.

Pensions- rapport 2016

Viktiga frågor som påverkar
pensionsområdet

sid 3 Sammanfattning

sid 4 Ett pensionssystem i förändring

sid 8 Låga avgifter ger högre pension

sid 11 Återbetalningsskydd – en fråga om spararens behov

sid 13 Skatt och pension

sid 15 Pensionsspararna vill ha trygghet men kort utbetalningstid lockar

sid 18 Äldre i arbetslivet

sid 21 Reformen som behövs på pensionsområdet

sid 23 Hänvisningar

AMF har cirka fyra miljoner sparare och är ledande inom kollektivavtalade tjänstepensioner. AMFs trygghetsekonom har en ambition att folkbilda i pensionsfrågor och ta ställning för pensionsspararna.

Varje år sammanställer AMF en Pensionsrapport som diskuterar och analyserar aktuella frågor, strukturella utmaningar samt visar statistik och resultat från undersökningar, allt utifrån ett helhetsperspektiv. Syftet med rapporten är att identifiera trender och dra slutsatser om pensionsområdet.

Alla undersökningar som AMF har initierat eller står bakom och som omnämns i rapporten finns att läsa i sin helhet på <http://media.amf.se/>.

Sammanfattning

Vi blir allt äldre vilket betyder att pensionspengarna – allt annat lika – ska räcka fler år. De framtida pensionsnivåerna riskerar att bli betydligt lägre än vad individen förväntar sig och anser vara rimliga. Den allmänna pensionen är en grundinkomst som inte ensam kan säkerställa försörjningen för individerna när de är för gamla för att yrkesarbeta. Tjänstepensionen utgör en allt större del av den samlade pensionen och avlastar staten från dess yttersta försörjningsansvar.

Fler år i arbetslivet ger högre pension. Det kan åstadkommas genom att intjänandet till pension börjar tidigare, samt att vi kan och vill arbeta länge. Många äldre upplever osynliga hinder som tar sig uttryck bland annat genom svårigheter att få ett nytt jobb när man fyllt 50 år. I många tjänstepensionsavtal upphör inbetalningarna när man fyller 65 år. Men på vissa delar av arbetsmarknaden har arbetsgivare och fackförbund enats om att intjäningen till tjänstepensionen fortsätter så länge man har laglig rätt att stå kvar i sin anställning (idag 67 år). Startåldern för när man börjar tjäna in tjänstepension har sjunkit och i flera fall får man tjänstepension från första anställningsdagen. I många branscher har man också kommit överens om deltidspension/flexpension som är en extra inbetalning till tjänstepensionen.

En tryggad försörjning på äldre dagar kräver att individen får pensionsutbetalningar under hela livet. Det blir allt vanligare att ta ut tjänstepensionen på kort tid vilket kan leda till lägre inkomst redan efter kort tid som pensionär. I takt med att tjänstepensionen ökar i betydelse är livsvariga utbetalningar en förutsättning för att kunna försörja sig själv livet ut.

Pensionen påverkas av det rådande låga ränteläget som ger lägre förväntad avkastning. I denna miljö blir det extra viktigt med stabila, trygga produkter och låga avgifter så att inte

kapitalet urholkas över tid. Intresset för pensioner är lågt och därför behöver de så kallade ickevalen – där majoriteten av pensionsspararnas kapital återfinns – ha relevanta produkttegenskaper under både spar- och utbetalningstid.

Det finns möjligheter till förbättringar på en rad områden. Staten och pensionsbolagen har ett gemensamt ansvar att vidareutveckla Min Pension så att det blir enklare att gå i pension och förstå konsekvenserna av olika val.

Informationen om avgifterna för tjänstepensionen kan bli tydligare och det behövs ett standardiserat jämförpris på tjänstepension som används av alla pensionsbolag och banker i kontakten med spararna. Lagstiftningen borde även medge sammanslagning av tjänstepensioner för att minska antalet försäkringar så att spararna får bättre överblick och lägre avgifter. Det borde också vara möjligt att pausa utbetalningar av tjänstepension. Både den allmänna pensionen och tjänstepensionen kan bli mer "omtänksamma" i sin utformning och tillhandahålla relevant information baserad på spararnas livssituation. En tänkbar förbättring är ett återbetalningsskydd som är utformat efter spararnas behov och samtidigt minimerar risken för missad avkastning under utbetalning. Det skulle kunna ske genom att återbetalningsskyddet är förval upp till 60 års ålder (oavsett vilket tjänstepensionsavtal individen omfattas av) och att spararna påminns regelbundet om vilket val de har gjort.

Staten kan också göra mer för att bidra till ett längre arbetsliv. Det handlar bland annat om att höja åldern för när man tidigast får ta ut sin allmänna pension, motverka ålderism (åldersdiskriminering) och ge tydligare information om att ett längre arbetsliv innebär lägre skatt på både lön och pension.

För mer information:

amf.se och pensionsbloggen.se

Dan Adolphson,
trygghetsekonom AMF
08-696 33 44
dan.adolphson@amf.se

Johanna Sarfati,
redaktör
08-696 31 55
johanna.sarfati@amf.se

Ett pensionssystem i förändring

Sedan i mitten av 1990-talet finns en bred politisk överenskommelse om det allmänna pensionssystemet. Men det finns frågor som är föremål för diskussion. Medellivslängden fortsätter att öka. Kvinnor arbetar oftare deltid och har lägre löner än män vilket ger lägre pension. Intresset att välja för sin premiepension är lågt. Det privata pensions-sparandet håller på att försvinna samtidigt som man inom EU ser ett behov av ökat privat sparande. Under tiden blir tjänstepensionen viktigare och utgör en allt större del av den totala pensionen.

Vad som påverkar pensionens storlek

Arbetslivet avgör vilken pension som väntar. De tre saker som har störst betydelse för hur stor pensionen blir är hur mycket och länge man arbetar, vilken lön man har och om man har tjänstepension i sin anställning. Den som har kollektivavtal på arbetsplatsen, vilket nio av tio har, har automatiskt en trygg tjänstepension med låg avgift.

Den som har kollektivavtalad tjänstepension och inte vill engagera sig i sitt sparande får sina pengar placerade i det så kallade ickevalsalternativet inom respektive avtalsområde. Ickevalen är anpassade för de som inte själva vill placera sin pension. Avgifterna är låga och i de flesta fall justeras risknivån efter spararens ålder. Samtidigt finns det valfrihet för den som vill placera sin pension. Idag är intresset för att göra placeringsval inte lika stort som vid millennieskiftet när valfriheten var ny både för premiepensionen och för tjänstepensionen. Bland de nya spararna inom premiepensions-systemet gör idag bara en av hundra ett fondval, och andelen sparare som väljer en egen portfölj har sjunkit flera år i rad¹⁾. Tjänstepensionen visar på ett liknande mönster där många sparare står kvar i de entréfonder som gällde när de började spara.

Pensionssystemet, med den allmänna pensionen och tjänstepensionen, är ekonomiskt hållbart i sin utformning men frågan är om den pension man får är i linje med de förväntningar som finns. Flera rapporter, bland annat från LO, har visat att många får en låg pension som understiger hälften av slutlönen. Det finns tvivel om att pensionssystemet kommer kunna ge en tillräcklig ekonomisk ersättning i framtiden²⁾. För de allra flesta innebär pensionen en ekonomisk omställning där man får klara sig med en lägre inkomst än när man var yrkesverksam. Men många uppfattar att pensionen kommer att bli lägre än de anser rimligt eller förväntar sig. Det finns en utbredd oro för hur ekonomin ska gå ihop den dag man lämnar yrkeslivet och en osäkerhet kring hur man kan påverka sin egen pension. Samtidigt är intresset och engagemanget för pensionen generellt lågt.

Vi lever längre – en ständigt aktuell fråga

Den största utmaningen för att säkra framtidens pensioner handlar om hur pengarna ska räcka till när vi blir allt äldre. Enligt SCB har medellivslängden ökat nästan oavbrutet sedan 1860-talet, med undantag för spanska sjukan 1918 och en viss avstanning av männens förväntade livslängd under 1960- och 1970-talet. Kvinnor lever längre än män, men enligt Folkhälsomyndigheten är skillnaderna i dödlighet större mellan personer med olika utbildningsnivåer än mellan könen. Personer i 30-årsåldern med eftergymnasial utbildning förväntas leva mer än fem år längre än de med endast förgymnasial utbildning.³⁾

Ju äldre vi blir desto fler utbetalningar ska den intjänade pensionen fördelas på. Bedömningar från Eurostat och SCB tyder på att många av de som föds idag kommer att få uppleva sin 100-årsdag. Yngre generationer behöver alltså arbeta längre för att få motsvarande pensionsnivå som sin föräldrageneration. Just tidpunkten när vi går i pension har diskuterats livligt under många år utan att någon större förändring har skett, varken i regelverket eller i de attityder som råder mot äldre på arbetsmarknaden. Pensionsmyndigheten upplyser årligen i det orangea kuvertet om den alternativa pensionsåldern, det vill säga den pensionsålder som krävs för att neutralisera effekten av livslängdsökningen. Generellt ökar andelen äldre i arbetslivet, men inte alls i den takt som krävs för att möta den ökade medellivslängden.

Pensionsåldersutredningen föreslog höjda åldersgränser i sitt slutbetänkande som kom 2013. Under 2016 har det förts trepartssamtal mellan staten och arbetsmarknadens parter som har resulterat i en avsiktsförklaring om att ett längre arbetsliv behövs⁴⁾. Det har dock inte fattats några politiska beslut om höjda åldersgränser för när man får ta ut sin allmänna pension, respektive hur länge man ha kvar sin anställning.

Även om det saknas en formell pensionsålder i Sverige så finns det tydliga åldersgränser som de facto avgör när majoriteten går i pension. Många har fortfarande 65 år som mentalt riktmärke, och i praktiken går de allra flesta i pension mellan 61 och 67 års ålder. Vid 61 år kan utbetal-

→ Forts. Ett pensionssystem i förändring

ningen av den allmänna pensionen påbörjas, och 67 år är den lagliga gränsen för hur länge man har rätt att stå kvar i sin anställning. För de som har haft låga inkomster eller som helt eller delvis står utanför arbetsmarknaden är 65 år, med få undantag, en ålder då utbetalning av pensionen blir aktuell. Vid 65 års ålder händer det en rad saker, det är då som sjukersättning, a-kassa och inkomstförsäkring upphör, samtidigt som man kan vara berättigad till garantipension och bostadstillägg. Det är också vid 65 år som de flesta pensionsbolag börjar betala ut tjänstepension (om man inte meddelat annan ålder), och inom flera kollektivavtal upphör avsättningarna till tjänstepensionen.

Tjänstepensionen allt viktigare

Tjänstepensionerna spelar en allt viktigare roll för pensionärernas privatekonomi och för samhället. Enligt Pensionsmyndighetens bedömning sattes det av cirka 477 miljarder kronor till pensionssystemet under 2016, varav ungefär 195 miljarder är tjänstepension⁵⁾. I framtiden kommer tjänstepensionen utgöra en allt större del av den totala pensionen.

Staten har ett intresse av att så många som möjligt kan leva på sin inkomstbaserade pension. I den svenska modellen, som växte fram på 1930-talet, med Saltsjöbadsavtalet, har arbetsmarknadens parter tagit ansvar för att arbetsmarknad ska fungera med begränsad inblandning av staten. Det syns än idag i utformningen av pensionssystemet. Dels har arbetsgivarna avdragsrätt för inbetalningarna till tjänstepensionen och skattesatsen för pensionskostnader är lägre än för lön. Därtill är schablonskatten på pensionskapitalet lägre än för andra typer av sparande. I utbyte mot denna skattesubvention förväntar sig staten stabila, väl fungerande

tjänstepensioner. Den åldrande befolkningen växer vilket leder till att behoven av vård och omsorg kommer att öka i framtiden. Samhället behöver tjänstepensioner som räcker hela livet och bidrar till att framtidens pensionärer kan försörja sig själva.

För de kollektivavtalade tjänstepensionerna är den traditionella försäkringen den vanligaste sparformen. Hela 70 procent av pensionskapitalet är placerat i traditionella försäkringar⁶⁾, som är en trygg sparform med garanti och låg avgift som passar många. Att spara i en traditionell försäkring är en avvägning mellan tryggheten som de garanterade pensionsutbetalningarna innebär, och möjligheten till ett högre risktagande, och därmed högre förväntad avkastning. En traditionell försäkring ska fungera i alla delar av livet, oavsett marknadsläge, och lämpar sig särskilt väl för långsiktigt sparande eftersom den inte kräver ett aktivt engagemang av spararna.

Att förvalta tjänstepensioner innebär löften till spararna som ligger mycket långt fram i tiden. Det medför ett stort ansvar och höga krav på långsiktighet, riskspridning och finansiell stabilitet. Den garanti som ställs ut inom den traditionella försäkringen måste vara långsiktigt hållbar för att bolaget ska kunna infria sina löften till spararna, som i många fall ligger 50–60 år fram i tiden. I omvärlden råder politisk och ekonomisk osäkerhet och mycket låga räntor. År 2015 var unikt i svensk ekonomisk historia då Sverige för första gången fick negativa räntor. Det rådande marknadsklimatet innebär stora utmaningar för alla typer av sparande att i framtiden nå en avkastning i paritet med tidigare år, och förväntningarna på avkastning bör justeras ned.

→ Forts. Ett pensionssystem i förändring

En ojämställd arbetsmarknad ger ojämställda pensioner

Kvinnliga pensionärer har drygt två tredjedelar av männens pension⁷⁾. Pensionssystemet är en spegling av yrkeslivet. Män har högre löner och arbetar heltid i betydligt större utsträckning än kvinnor. Kvinnors arbetskraftsdeltagande har visserligen ökat över tid men många har låga inkomster vilket ofta är anledningen till att garantipensionen träder in som utfyllnad den dag man går i pension.

Riksdagens pensionsgrupp har tillsatt ett särskilt jämställdhetsprojekt, vilket bland annat har resulterat i att skillnaderna mellan mäns och kvinnors pensioner analyserats i en rapport⁸⁾. I rapporten klargörs bland annat att överföringen av premiepensionsrätter mellan makar är underutnyttjad och att bodelning av pension är problematiskt av flera anledningar. I pensionssystemet finns en viss omfördelning för att rätta till skillnaderna mellan kvinnor och män redan inbyggt. Exempel på det är att både den allmänna pensionen och tjänstepensionen beräknas med en gemensam (könsneutral) livslängd, trots att kvinnor förväntas leva längre. De allra flesta kollektivavtalade tjänstepensioner innehåller ekonomisk kompensation vid föräldraledighet och för den allmänna pensionen finns så kallad barnårstätt.

Men det finns inslag som tyder på att den allmänna pensionen och tjänstepensionen inte harmoniserar perfekt med varandra. Flera instanser, bland annat LO, har påpekat att de med höga inkomster är överkompenserade. De flesta låg- och medelinkomsttagare får idag en total inbetalning till pensionen om cirka 23 procent av lönen medan höginkomsttagare får 30 procent. Brytgränserna är även olika för när man slutar tjäna in allmän pension (löner upp till motsvarande 41358 kronor i månaden för 2016) och istället får en större inbetalning till tjänstepensionen (lönedelar över motsvarande 38438 kronor i månaden för 2016). Eftersom kvinnor generellt har lägre inkomster än män (kvinnor tjänar 94 procent av mäns lön⁹⁾) förstärks effekten även om konstruktionen som sådan inte är könsberoende.

Pensionssystemet kan inte korrigera problemet med kvinnors ställning och lönenivåer på arbetsmarknaden, det vill säga det som är själva orsakerna till att mäns och kvinnors pensioner skiljer sig åt. Delegationen för jämställdhet i arbetslivet har slagit fast att det finns både direkta och indirekta effekter, både i arbetslivet och i uttaget av föräldraförsäkringen, som påverkar pensionens storlek. Färre arbetade timmar ger lägre löneinkomst och påverkar löneutveckling, karriärmöjligheter samt den framtida pensionen¹⁰⁾. Löneskillnaden mellan kvinnor och män beror också i stor utsträckning på att kvinnor och män arbetar inom olika yrken och att lönerna skiljer sig åt mellan dessa yrken¹¹⁾.

Pensionärsorganisationerna menar att de med lägst inkomst är extra utsatta och uppgifter från Eurostat visar

att andelen pensionärer som riskerar att leva i fattigdom har ökat¹²⁾. Riksdagens pensionsgrupp vill därför utreda frågan om en annan uppräknings av förmåner som garantipension och bostadstillägg. Samtidigt är denna tilltänkta höjning problematisk eftersom det redan idag är små skillnader i pension efter skatt mellan de som har yrkesarbetat med låg inkomst och de som inte har arbetat alls. Det finns olika definitioner av fattigdom, absolut fattigdom (där man inte får sina grundläggande behov tillfredställda) respektive relativ fattigdom (fattig i förhållande till andra delar av befolkningen).

Gradvis övergång till pension kan vara ett sätt att förlänga arbetslivet

Mycket tyder på att ett längre arbetsliv inte är för alla. De med fysiskt och psykiskt krävande jobb anger ofta hälsoskäl som anledning till pension. Arbetsmarknadens parter är medvetna om att förutsättningarna att mäktas med ett längre yrkesliv skiljer sig åt mellan olika grupper och yrkeskategorier. Därför har vissa branscher kommit överens om att öka inbetalningarna till tjänstepensionen i form av så kallad deltidspension/flexpension som stegvis har kommit att omfatta allt fler på svensk arbetsmarknad. Tanken med deltidspension/flexpension är att man efter ett långt yrkesliv själv ska kunna styra sin arbetstid de sista åren. Det är framför allt en reform för dem som är unga idag och som hinner spara ihop ett tillräckligt stort kapital för att kunna finansiera sin egen arbetstidsförkortning.

Införandet av deltidspension visar också att en högre pensionsålder behövs. Tanken är att man ska orka arbeta längre, arbeta fler timmar totalt sett, än om deltidspensionen inte fanns. Men risken finns att man frestas att ta ut sin pension i förtid om kapitalet upplevs som stort. Att ta ut pension i förtid kan även bli en alternativ försörjning vid arbetsför måga eller arbetslöshet. Frågan om en högre pensionsålder hänger därför inte bara samman med vilka åldersgränser som gäller för pensionen, utan även med hur andra trygghetssystem är utformade.

Förslag om förändrat PPM-system

Under hösten 2016 presenterade Premiepensionsutredningen förslag om nya regler kring premiepensionssystemet (PPM)¹³⁾. Utredningens syfte var att ta fram förslag som bidrar till att fler sparare får en långsiktigt bra avkastning på sin premiepension till en rimlig risk.

Utredningen föreslog nya valrutiner, som innebär att sparare som har gjort egna val av fonder eller fondportföljer vart sjunde år ska få göra ett utvärderingsval om denne vill behålla sin nuvarande lösning eller inte. Den som inte bekräftar sitt val kommer efter en påminnelse att få sitt premiepensionskapital flyttat till förvalsalternativet som förvaltas av sjunde AP-fonden. Förslaget innebär också att nya sparares

→ Forts. Ett pensionssystem i förändring

”

Kvinnliga pensionärer har drygt två tredjedelar av männens pension.

Pensionssystemet kan inte korrigera problemet med kvinnors ställning och lönenivåer på arbetsmarknaden, det vill säga själva orsakerna till varför mäns och kvinnors pensioner skiljer sig åt.

kapital omedelbart ska placeras i sjunde AP-fonden istället för att som idag, under en övergångsperiod om cirka 4–5 månader placeras på ett konto hos Riksgälden.

Utredningen föreslog inga långtgående kvalitetskrav på de fonder som ingår i Pensionsmyndighetens fondtorg. I dagsläget består fondtorget av över 800 fonder och ekonomisk forskning visar att även om människor uppskattar att ha valmöjligheter så kan ett stort utbud leda till fenomenet "choice overload", det vill säga att man upplever att det är svårt att välja på grund av att det finns för mycket att välja på.

Utredningen har fått stark kritik, bland annat från Fondbolagens förening som pekat på riskerna för att stora summor skulle komma att lämna Stockholmsbörsen om förslaget förverkligades, och att alltför mycket kapital koncentreras till en jättefond. De menar också att det finns en risk att hela premiepensionssystemet i förlängningen riskerar att tyna bort. Andra har kritiserat utredningen för att den inte tar upp problemet med oseriösa rådgivare och förvaltare, eller tacklar utmaningarna kopplade till det stora antalet fonder.

Pensionsmyndigheten har dock varnat för oseriösa aktörer i form av säljbolag som ägnar sig åt id-kapning samt fondbolag som gör tvivelaktiga investeringar. Det finns också praktiska svårigheter för svenska myndigheter att utöva tillsyn över utländska aktörer. När utländska finansiella företag inte följer konsumentlagstiftningen får svenska Finansinspektionen begära åtgärder hos myndigheter i det aktuella landet.¹⁴⁾ Statens myndigheter har olika uppfattningar om vilka åtgärder som krävs. Konkurrensverket har i sitt remissvar varnat för snedvriden konkurrens (om fondutbudet begränsas) medan Finansinspektionen betonar skyddsintresset för spararna (med ett begränsat fondutbud). Frågorna som rör just utbud, kvalitet och tillsyn visar att skillnaden är

stor mellan premiepension och tjänstepension. Det beror på att det finns olika huvudmän i pensionssystemet, arbetsmarknadens parter agerar kravställare för tjänstepensionen medan staten ansvarar för premiepensionens utformning.

Privat pensionssparande försvinner

Den 1 januari 2016 avskaffades avdragsrätten för privat pensionssparande för alla som har tjänstepension i sin anställning. Samtidigt hittar spararna till nya sätt att spara som inte är direkt kopplade till pensionen. Ett exempel på det är investeringssparkontot (ISK) som infördes 2012 och numera svarar för hälften av det privata nysparandet i fonder.¹⁵⁾ Nya amorteringskrav på bolån infördes 1 juni 2016 vilket kan betraktas som en form av privat sparande i syfte att sänka temperaturen på bostadsmarknaden. Ett annat alternativ att spara, för de med högre inkomster, är löneväxling vilket innebär att man tar en del av sin lön och förstärker sin tjänstepension.

Inom EU utreds förutsättningarna för att ta fram ett gemensamt EU-regelverk för privata pensionsprodukter. På grund av att pensionssystemen i Sverige och övriga EU är pressade av rådande lågränteläge och en växande andel äldre i befolkningen, anses det finnas behov av bättre möjligheter till ett ökat privat pensionssparande. Produkten skulle enligt förslaget kunna erbjudas av försäkringsbolag, men även av banker och andra finansiella institut, och ha EU-gemensamma regler när det gäller utformning, distribution med mera. Arbetet är i ett tidigt stadium och ett eventuellt införande ligger långt fram i tiden. Men EU är inte en beskattningunion. Skattereglerna skiljer sig åt mellan olika länder vilket skapar praktiska problem i utformningen av en skattegynnad privat pensionsprodukt.

Låga avgifter ger högre pension

Avgifterna är viktiga för pensionen. Med låga avgifter blir det mer pengar kvar när det är dags att gå i pension. Men för spararna är det svårt att förstå hur avgifterna påverkar den egna pensionen. Avgifter är inte en plånboksfråga och få vet hur mycket de betalar för sin pension. Låga avgifter är sällan anledningen till att man väljer att flytta sin tjänstepension.

Hur stor avgift man betalar påverkar hur stor pension man får. Eftersom pensionen är ett långsiktigt sparande kan även små avgiftsskillnader leda till stora effekter på kapitalet. Också avkastning är viktigt, men till skillnad från avgifterna är avkastningen svår att förutse.

I omvärlden råder som konstaterats tidigare politisk och ekonomisk osäkerhet, och räntorna är mycket låga. Perioden är unik i svensk ekonomisk historia då Sverige för första gången har negativa räntor. De låga räntenivåerna innebär flera stora utmaningar för pensionsbranschen, eftersom de förhållandevis trygga investeringarna i obligationer ger låg avkastning. Värdet på både obligationer och andra tillgångar riskerar dessutom att minska om och när räntorna börjar stiga. Under rådande förhållande är det alltså svårt att nå en avkastning i nivå med tidigare år. Marknadsläget sänker den förväntade avkastningen på pensionen, vilket gör låga avgifter extra viktiga för hur stor pensionen kommer att bli i slutändan.

Jämförpris på pensioner behövs

I juni 2016 lanserade Konsumenternas försäkringsbyrå tjänsten *JämförPris*, en tjänst där pensionsspararna själva kan beräkna avgifterna för sin tjänstepension med hjälp av en räknasnurra. *JämförPris* är ett mycket bra initiativ men tyvärr är det få sparare som hittar till Konsumenternas

hemsida. I dagsläget är det inte möjligt att jämföra priser vid flytt av tjänstepensioner med hjälp av *JämförPris*, en funktion som skulle vara positiv för spararna.

Bland spararna är kunskapsnivån kring avgifter generell sett låg. En undersökning¹⁶⁾ som AMF gjorde 2016 visar att åtta av tio inte känner till, eller kraftigt underskattar, hur mycket de betalar för sin tjänstepension. Nästan hälften av de tillfrågade (45 procent) tror att de kommer betala hundratal eller tusentals kronor i avgifter för sin tjänstepension efter 30 års sparande. I själva verket handlar det ofta om tiotusentals kronor i avgifter under spartiden.

Som vanligt när det gäller pension finns det tydliga köns- och åldersperspektiv på hur man upplever sin kunskapsnivå. Ju äldre man är desto bättre koll anser man sig ha, och män anser sig ha bättre koll än kvinnor. Bättre kunskaper bland spararna skulle kunna bidra till en hårdare press i branschen mot lägre avgifter, vilket i förlängningen skulle bidra till bättre pensioner. Den stora majoriteten (86 procent) av spararna är positiva till att det finns ett jämförpris för pensionen. För obundet fondsparande finns sedan 2012 det så kallade Normanbeloppet som visar hur mycket det kostar att spara i fonder totalt under hela spartiden. Normanbeloppet är ett standardiserat jämförelsemått som idag till exempel används på fondfaktablad. Men när det gäller ett jämförpris för pensioner så finns det ingen branschstandard som pensionsbolag och banker har kommit överens om.

De kollektivavtalade tjänstepensionerna upphandlas centralt, vilket innebär att de granskas regelbundet och är kraftigt prispressade. Den som har tjänstepension utanför kollektivavtalen betalar vanligtvis betydligt högre avgift. Här kan det handla om hundratusentals kronor som försvinner i avgifter under tiden man sparar.

Färre försäkringar innebär ofta lägre avgifter

Det är vanligt att man har sin tjänstepension uppdelad på flera olika försäkringar hos olika bolag. Det kan till exempel bero på att man byter jobb, att man själv väljer olika bolag för sin pension och på att upphandlingar av tjänstepensioner ofta har lett till nya försäkringar. Uppdelningen kan vara positiv eftersom risken då sprids på olika alternativ. Men det upplevs lätt som rörigt, och om försäkringarna är på mindre belopp finns en risk att de fasta avgifterna åter upp en betydande del av kapitalet. För de allra flesta är det därför

”

8 av 10 känner inte till hur mycket de betalar i avgift för sin tjänstepension.

→ Forts. Låga avgifter ger högre pension

positivt att ha färre försäkringar, eftersom det i regel ger lägre avgifter och bättre överblick.

Kontroll och enkelhet är uppskattat av spararna. Majoriteten (53 procent) av de tillfrågade föredrar att ha tjänstepensionen samlad på ett ställe. Att det kan vara ett sätt att få lägre avgifter är det däremot få som tänker på. Bara åtta procent nämner lägre avgifter som det främsta skälet till att samla sin tjänstepension.¹⁷⁾

Lägre avgifter sällan orsaken till flytt av tjänstepension

Allt fler tjänstepensioner omfattas av flytträtt, något som gör det möjligt att flytta en pensionsförsäkrings värde från ett bolag till ett annat. I juli 2016 presenterade AMF en rapport¹⁸⁾ som analyserade branschstatistik över flyttströmmarna inom kollektivavtalad tjänstepension, och sammanställde intervjuer med kunder som flyttat sin tjänstepension. I rapporten framkom att de flesta som flyttar sin tjänstepension gör det på initiativ av en rådgivare eller bank, att flyttarna går från traditionell försäkring till fondförsäkring samt från så kallade ickevalsbolag till banker.

Det är positivt att spararna har en möjlighet att via flytt anpassa det egna sparandet efter sina förutsättningar och önskemål. Det kan finnas många rationella skäl att flytta. Lägre avgifter, bättre och enklare översikt, färre kontaktytor i systemet, en vilja att öka eller minska sin riskbild, med mera. Samtidigt är det viktigt att vara medveten om vad man flyttar *från* respektive *till*, så man inte får en sämre lösning, till exempel avseende garantier och avgifter. Merparten av de som flyttar sin tjänstepension flyttar dessvärre till en dyrare produkt. Allvarligast är om flytten sker nära pensionen och man inte känner till att man blir av med stora garanterade belopp.

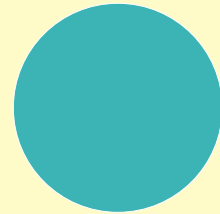
Att kunskapen om pensioner är låg och att få aktivt väljer för sin tjänstepension vet vi sedan länge. I AMFs flyttrapport framkommer att många sparare är omedvetna om att de flyttat sin tjänstepension (27 procent) och fyra av tio flyttar till en sparform som inte stämmer överens med vad de säger sig föredra. Det här är personer som säger sig föredra en produkt med lägre risk (en traditionell försäkring), men flyttade eller flyttades till en fondförsäkring, med högre risk. Hos två av tre av dem som är medvetna om att de flyttat väcktes idén om flytt av en bank, finansiell rådgivare eller annan tredje part. Vid själva genomförandet fick 86 procent någon form av hjälp, och de flesta (62 procent) behövde bara skriva under för flytt.

Vid årsskiftet 2015/2016 infördes en ny flyttstandard för pensionsförsäkringar, som är en överenskommelse mellan branschen och Svensk Försäkring. Syftet var att göra det lättare för spararna att flytta pensionsförsäkringar genom att ställa krav på tydlig och transparent information vid flytt.

Så här åter olika avgifter av kapitalet

Utan avgifter (referens)

Totalt kapital vid pension
621 855 kronor

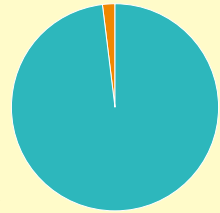

Avtalspension SAF-LO med takavgift

Totalt kapital vid pension
610 544 kronor

Kapitalminskning
11 311 kronor

(varav 8 946 kr är avgifter och 2 365 kr är avkastningsförlust)

Tjänstepension utanför kollektivavtalen (Lägre avgifter)

Totalt kapital vid pension
566 654 kronor

Kapitalminskning
55 201 kronor

(varav 45 381 kr är avgifter och 9 820 kr är avkastningsförlust)

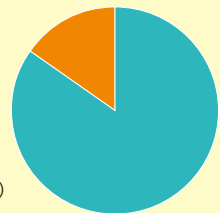

Tjänstepension utanför kollektivavtalen (Högre avgifter)

Totalt kapital vid pension
517 292 kronor

Kapitalminskning
104 564 kronor

(varav 87 294 kr är avgifter och 17 270 kr är avkastningsförlust)

Beräkning enligt prognosstandard

Antaganden: Lön 25 000 kronor per månad. Premieinbetalning startar vid 30 års ålder och pågår fram till 65 år. Återbetalningsskydd fram till pensionering. Ingen inflationsanpassning av premier. Avgifterna för Avtalspension SAF-LO traditionell försäkring hos AMF är 40 kronor och 0,15 procent i kapitalavgift per år med en total årlig avgift om maximalt 300 kronor per år. För tjänstepension utanför kollektivavtalen är avgifterna 240 kronor och 0,4 procent i kapitalavgift per år ("Lägre avgifter") respektive 1 procent i kapitalavgift ("Högre avgifter"). Det finns tjänstepensioner utanför kollektivavtalen där avgifterna är mycket högre än i räkneexemplet.

→ Forts. Låga avgifter ger högre pension

Det finns indikationer som tyder på att den nya standarden inneburit att flyttarna har minskat¹⁹). Finansinspektionen följer situationen noga och har i en lägesrapport²⁰) till Finansdepartementet påpekat att det finns rörliga flyttavgifter även långt efter att försäkringarna är tecknade vilket kan leda till allt höga avgifter om kapitalet som flyttas är stort.

Högre avgifter utanför kollektivavtalen

Individuell tjänstepension (tjänstepension utanför kollektivavtalen) har genomgående högre avgifter än kollektivavtalad tjänstepension. I många fall finns inte traditionell försäkring, utan enbart fondförsäkring vilket är en sparform som generellt har högre avgifter och där utbetalning livet ut inte alltid är möjlig. Men de högre avgifterna gäller inte bara för själva tjänstepensionen utan även för det försäkringspaket som ingår i kollektivavtalen vid till exempel sjukdom, olycksfall, föräldraledighet och dödsfall. Utanför kollektivavtalen har riskförsäkringarna ofta sämre villkor, saknas helt och hållet eller är tillval som den anställde får bekosta själv genom en mindre tjänstepensionspremie.

För kollektivavtalad tjänstepension är flyttavgifterna, med få undantag, mellan 0 och 800 kronor. Inom individuell tjänstepension ser det annorlunda ut och det är här som man finner de högsta flyttavgifterna. Konkurrensverket har

nyligen varnat för att det finns exempel inom individuell tjänstepension där flyttavgiften är fem procent på pensionskapitalet, om flytten sker relativt tidigt efter nyteckning²¹). Det finns även bolag som tar ut flyttavgifter på 2,5 procent även om flytten sker efter många års sparande. Inom individuell tjänstepension förekommer provisionskostnader från pensionsbolag till försäkringsförmedlare. Det gör att det kan ta många år innan spararen blir lönsam för pensionsbolagen vilket till stor del förklarar de höga flyttavgifterna.

Konkurrensverket ifrågasätter, precis som Finansinspektionen, förekomsten av procentuella flyttavgifter som tillämpas många år efter det att försäkringarna tecknades. Konkurrensverket ser stora inlåsnings effekter med höga flyttavgifter eftersom det kan hämma kundörligheten som är en förutsättning för fungerande konkurrens på marknaden. För att komma tillrätta med detta föreslår Konkurrensverket olika åtgärder för att undanröja administrativa hinder vid flytt. Dessutom kan det krävas ett skriftligt godkännande av arbetsgivaren eftersom det är denne som formellt äger tjänstepensionen. Inom individuell tjänstepension är man vanligtvis beroende av blanketter vilket är en stor skillnad mot kollektivavtalad tjänstepension där man kan flytta sin pension med hjälp av e-legitimation.

Återbetalningsskydd – en fråga om spararens behov

Högre pension eller skydd för efterlevande. Det är vad återbetalningsskydd handlar om. Det egna behovet avgör vad som är bäst för individen. Under yrkeslivet är det vanligt att man ändrar återbetalningsskydd efter sin familjesituation. Men när pensionsutbetalningarna väl har startat är det få som väljer bort återbetalningsskyddet, trots att den ekonomiska effekten kan vara stor. Det finns skäl att se över återbetalningsskyddet till exempel genom att regelbundet påminna spararna om vilka valmöjligheter som finns och vad de innebär.

Återbetalningsskydd innebär att de sparade pensionspengarna betalas ut till familjen om man avlider. Förmånstagare är i första hand make, maka, sambo, registrerad partner och i andra hand barn. Det kostar inget extra att ha återbetalningsskydd, men den som väljer att inte ha det kan få högre pension eftersom denne då får ta del av pensionspengar från andra sparare som avlider (så kallade arvsvinster) som saknar återbetalningsskydd.

Familjesituationen avgör behovet

Det är bra att se över sitt val av återbetalningsskydd och se till att det stämmer med den aktuella livssituationen. När eventuella barn har vuxit upp och är självförsörjande är det till exempel många som ser över sitt behov av återbetalningsskydd. Återbetalningsskydd kan alltid väljas bort, men för att välja till skyddet kan det krävas en hälsoprövning. Undantag gäller i samband med att försäkringen tecknas och vid så kallad familjehändelse, till exempel barns födelse eller äktenskap/partnerskap. Detta innebär att det inte går att lägga till ett återbetalningsskydd om man till exempel drabbas av en livshotande sjukdom. Avsaknaden av ett återbetalningsskydd i en sådan situation kan få stora ekonomiska konsekvenser för de efterlevande. Omvänt gäller om man har återbetalningsskydd trots att man saknar förmånstagare eller har förmånstagare som redan har en god ekonomi.

Störst effekt när man är pensionär

Upp till 60-årsåldern är den årliga arvsvinst man avstår från genom att ha återbetalningsskydd mycket låg, mindre än 0,5 procent av kapitalet per år. Därefter stiger det relativt kraftigt år för år och i 85-årsåldern är den förväntade arvsvinsten över sju procent.

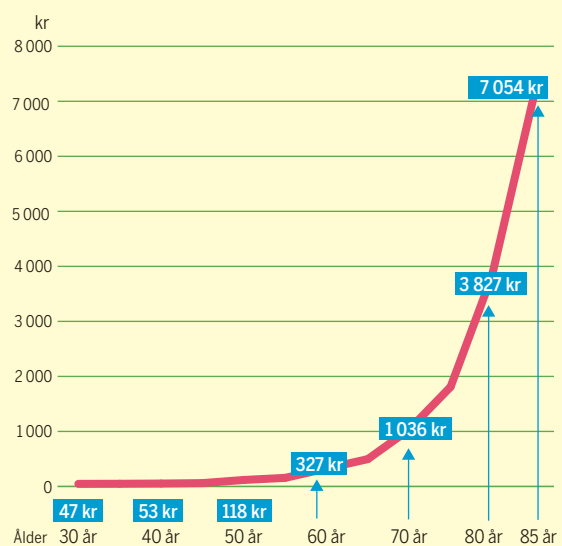
De flesta försäkringsvillkor har regler som begränsar längden på utbetalningarna från ett återbetalningsskydd till max 20 år efter dödsfall, eller max 20 år efter det att pensionsutbetalningarna påbörjades. Detta gör att återbetalningsskydd i praktiken inte finns för personer som är äldre än 85 år.

När AMF har undersökt hur kunderna agerar kring återbetalningsskydd verkar det som att majoriteten av dem

gör aktiva och rationella val. I unga år är andelen som har ett återbetalningsskydd lågt, eftersom det ofta inte finns några naturliga förmånstagare. Undantaget är inom KAP-KL där återbetalningsskydd är förval.

Andelen som har återbetalningsskydd ökar sedan markant i samband med äktenskap/partnerskap/barn. I 50-årsåldern är andelen med återbetalningsskydd som högst, för att sedan sjunka med stigande ålder. Detta beror troligtvis på att några inte längre har förmånstagare som behöver återbetalningsskydd (eventuella barn är vuxna och har en egen inkomst) och därför väljer bort det. Det finns också personer som vill maximera sin pension och därför väljer bort återbetalningsskyddet när de blir äldre eftersom "kostnaden" i form av utebliven arvsvinst ökar kraftigt ju äldre man blir. För de äldsta personerna kan den lägre andelen återbetalningsskydd även förklaras av att de aldrig valt något återbetalningsskydd, eftersom de var relativt gamla när försäkringen tecknades.

Genomsnittlig arvsvinst för ett pensionskapital på 100 000 kronor

Källa: AMF

Vanligare att män har återbetalningsskydd

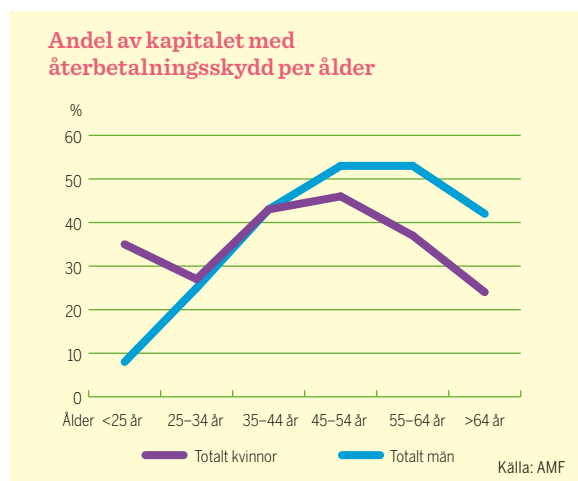
Det är vanligare att män har återbetalningsskydd för sin tjänstepension än att kvinnor har det, förutom i gruppen upp till 35 år, där offentliganställda kvinnor (KAP-KL där återbetalningsskydd är förval) har en högre andel. Från 45 års ålder är det en klart lägre andel kvinnor som har återbetalningsskydd och skillnaderna mellan könen ökar med stigande ålder. Dessa skillnader är naturliga, eftersom kvinnor generellt sett har lägre löner än män och därmed förväntas få en lägre pension. Det är då rationellt att ta bort återbetalningsskyddet och på så sätt öka den egna pensionen.

Det tycks finnas en viss koppling mellan lönenivå och andelen som väljer återbetalningsskydd, speciellt i det äldsta åldersintervallet. Inom ITP-avtalet återfinns de med de högsta lönerna och här är också andelen med återbetalningsskydd störst. Även detta är rationellt, eftersom fler "har råd" att inte maximera sin pension. Det kan också bero på att det är en grupp som är mer engagerade i sin ekonomi och då ser till att säkra att det egna kapitalet ska tillfalla den egna familjen.

Statistik från AMF²²⁾ visar att det är vanligare att kvinnor har återbetalningsskydd för sin tjänstepension i början av yrkeslivet än att män har det. Med tiden förändras det och i anslutning till att man går i pension är det vanligare att kvinnor väljer bort återbetalningsskydd än att män gör det. En trolig förklaring är att män ofta har högre löner och har arbetat mer vilket ger en högre pension. Det är därför logiskt att män, snarare än kvinnor, har återbetalningsskydd som ekonomiskt trygghet till sina efterlevande. Män har i snitt 47 procent av sitt tjänstepensionskapital med återbetalningsskydd medan motsvarande siffra för kvinnor är 37 procent.²³⁾

Spararna behöver påminnas om sina val

Att ta bort återbetalningsskyddet från 65 års ålder och framåt kan ge 10–20 procent högre pension²⁴⁾. Generellt är den ekonomiska omfördelningen större när man är äldre eftersom kapitalet är större och dödligheten högre (än i unga år). Återbetalningsskydd är dock en viktig trygghetskomponent för många pensionssparare, och det är behovet som bör styra om man ska ha det eller inte.

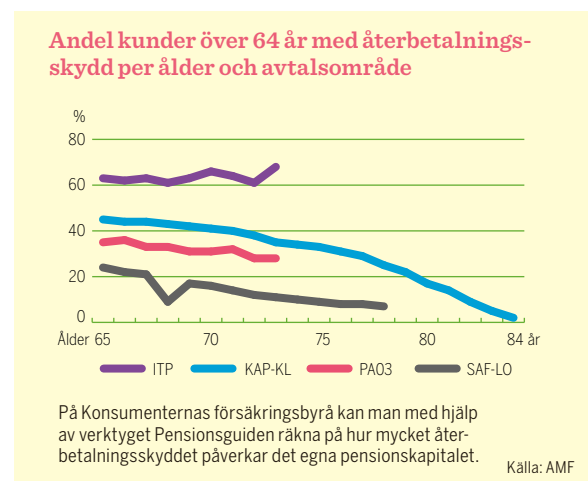

Som nämnts tidigare framstår det som att många av AMFs kunder aktivt tar ställning till om de vill ha återbetalningsskydd eller inte. Samtidigt väljer få pensionärer att ta bort återbetalningsskyddet trots att återbetalningsskyddet påverkar deras pension negativt. Vissa har till och med återbetalningsskydd trots att de saknar förmånstagare. Bland de kunder hos AMF som avled under 2015 och hade återbetalningsskydd saknade 7,7 procent förmånstagare (8 procent kvinnor och 6,7 procent män).

Mot den bakgrunden är det önskvärt att pensionsspararna blir påmind om återbetalningsskyddet, hur det fungerar och vilka effekter det har på pensionen. Det finns behov av en översyn av hur återbetalningsskyddet är utformat och av att göra vissa ändringar som underlättar för pensionsspararna.

Som AMF berört tidigare "kostar" inte återbetalningsskyddet speciellt mycket i form av förlorade arvsvinster före 60–65 årsåldern. Det är under tiden man är pensionär som arvsvinsterna börjar bli påtagliga.

I slutändan är det behovet som ska styra om man ska ha återbetalningsskydd eller inte. Det enda man kan uttala sig om med säkerhet är att om man inte har några förmånstagare så ska man inte ha återbetalningsskydd. De flesta tycks ta ställning till återbetalningsskydd under spartid men inte under tiden som pensionär.

Skatt och pension

Skatteskillnaderna mellan löntagare och pensionärer är föremål för politisk diskussion. Jobbskatteavdragen har inneburit att skatten på lön är lägre än den på pension. De som har höga inkomster, vare sig det är i form av lön eller pension, får betala statlig inkomstskatt. När man står i gränslandet mellan yrkesliv och pension finns det skatteeffekter som är påtagliga men som få känner till. Många tjänar på att senarelägga sin pension till året man fyller 66 år eftersom det innebär lägre skatt.

När pensionen betalas ut är den skattepliktig. Enligt en undersökning som AMF genomförde 2015 i åldersgruppen 60–70 år angav knappt 40 procent att de inte vet hur skatt påverkar pensionen²⁵). Pensionsmyndigheten, pensionsbolagen och Min Pension upplyser om bruttobelopp men många sparare skulle vara hjälpta av att även få en bild av månadsinkomsten efter skatt. Pensionsprognosen kan visa att vinsten av att arbeta längre är några hundralappar i månaden medan det i själva verket, om skatten beaktas, rör sig om en tusenlapp eller två varje månad.

Som pensionär kan man själv bilda sig en uppfattning om skatten genom att göra en beräkning via Skatteverket. I takt med att allt fler äldre använder e-tjänster har Skatteverket sett en ökning av hur många som deklarerar elektroniskt. Men enligt Skatteverket är det ovanligt att man gör en skatteberäkning innan man går i pension. Det är få pensionärer som betalar statlig inkomstskatt i förhållande till den yrkesverksamma befolkningen. Förklaringen är att inkomsten i regel sjunker när man blir pensionär, och att sannolikheten för att man når brytpunkten för statlig inkomstskatt därför minskar.

När jobbskatteavdragen infördes i fem steg mellan 2007 och 2011 uppstod en skillnad mellan hur lön och pension beskattas. Pensionärsorganisationerna har kritiserat detta mot bakgrund av att pension kan beskrivas som "uppskjuten

Från och med det år man fyller 66 år gäller:

- Lägre skatt på arbetsinkomster – beroende på dubbelt jobbskatteavdrag och höjt grundavdrag. Skattelättnaden är störst vid låga arbetsinkomster.
- Lägre skatt på pension – beroende på höjt grundavdrag.

lön". Från politiskt håll har man infört flera skattelättnader för de som arbetar efter 65 år. Den som fortsätter att arbeta efter sin 66-årsdag betalar lägre skatt på lönen. Den som väntar med att ta ut pensionen till efter den 1 januari samma år som denne fyller 66 år får en lägre skatt på pensionen. Den sammantagna effekten är att den som väntar med att ta ut sin pension till 66 år och/eller fortsätter arbeta får behålla mer i plånboken. Skatteskillnaden är störst för dem med låga inkomster. En analys av AMFs pensionärer visar att det är få som anpassar sitt pensionsuttag och arbetsinkomst efter dessa skatteeffekter (se tabell nedan). En möjlig förklaring är att kännedomen om skatteeffekterna är låg. Arbetsgivaren får även lägre arbetsgivaravgifter för anställda över 65 år (i regel från 31,42 procent till 16,36 procent) och inbetalningarna till de kollektivavtalade försäkringarna upphör oftast (med vissa undantag beroende på avtal och försäkringstyp).

Allt fler i åldersgruppen 61–67 år väljer att ta ut en del av sin pension samtidigt som de arbetar. Det innebär att skatten dras enligt olika skattetabeller, vilket gör det svårt att överblicka hur mycket skatt man faktiskt betalar. Som

Färre betalar statlig skatt vid pension

Pensionärer (65 år och äldre)	2014	2009	2004
Enbart kommunal skatt	94%	94%	94%
Nådde nedre brytpunkt för statlig inkomstskatt	4%	4%	4%
Nådde övre brytpunkt för statlig inkomstskatt	2%	2%	2%
Yrkesverksamma befolkningen (20–64 år)	2014	2009	2004
Enbart kommunal skatt	84%	84%	81%
Nådde nedre brytpunkt för statlig inkomstskatt	11%	11%	14%
Nådde övre brytpunkt för statlig inkomstskatt	5%	5%	5%

Källa: SCB

Få tar ut pension efter 65

Uttagstidpunkt hos AMFs pensionärer	2016	2006
Minst året före 65-årsdagen	24%	11%
Samma år och minst månaden före 65-årsdagen	3%	0,5%
Samma månad som 65-årsdagen	61%	86%
Samma år och minst månaden efter 65-årsdagen	3%	0,5%
Januari samma år man fyller 66 år	1%	<0,5%
Året man fyller 66 år	3%	0,5%
Samma år man fyller 67 år eller senare	5%	1%

Källa: AMF

→ Forts. Skatt och pension

Arbetar ej:	Månadsinkomst före skatt (brutto)	Månadsinkomst efter skatt (netto)	
Pension vid 62 år	25 000 kr	17 600 kr	Skatteskillnad per månad: 1 000 kr
Pension vid 66 år	25 000 kr	18 600 kr	
Ingen pension:			
Jobbar som 62-åring	25 000 kr	19 500 kr	Skatteskillnad per månad: 1 600 kr
Jobbar som 66-åring	25 000 kr	21 100 kr	

Ovanstående är beräknat via Skatteverkets räknedurra Skatteuträkning. Avrundning till närmaste hundralapp har gjorts.

nämnts tidigare är det klokt för den enskilde att göra en skatteuträkning via Skatteverket för att kunna ta ställning till olika alternativ. Min Pension och Pensionsmyndigheten har långtgående planer på att införa en centraliserad tjänst för uttagsplan där man kan simulera sin pensionering. I framtiden är ambitionen att man ska kunna planera sin pension och verkställa utbetalning av all sin pension via en knapp. För att det ska bli möjligt behöver pensionsbolagen lämna ifrån sig mer uppgifter och det behövs också en informationsöverföring mellan Skatteverket och Pensionsmyndigheten.

Få bosätter sig utomlands av skatteskäl

Tjänstepension är avdragsgill för arbetsgivaren vid inbetalning och skattepliktig för pensionsspararen vid utbetalning. Mot bakgrund av det finns en oro från staten för att pensionssystemet ska användas till skatteplanering, genom att man bosätter sig i länder där utbetalning resulterar i låg eller ingen skatt.

Frågan om skatteplanering av pension har aktualiserats bland annat vid det generella flyttstoppet för pensionsförsäkringar 2007 (med anledning av EU-domstolens domslut i Danmarksmålet) och det var även en bidragande orsak till att avdragsrätten för privat pensionssparande avskaffades 2016²⁶⁾.

Men som utlandsboende räcker det inte med en vanlig solsemester för att omfattas av den lägre skatten. Man måste sakna så kallad väsentlig anknytning, vilket bland annat innebär att göra sig av med sin svenska bostad och spendera större delen av sin tid i det nya landet. Få människor väljer att pensionera sig utomlands för att undvika svensk skatt. Det finns andra motiv till varför man flyttar utomlands. Framförallt handlar det om de som arbetskraftsinvandrade till Sverige på 60- och 70-talen som flyttar tillbaka till sina gamla hemländer när de blir äldre. Bland AMFs pensionärs kunder är Finland och Grekland de största hemvändarnationerna. För de med låga pensioner kan en utlandsflytt få rakt motsatt effekt eftersom rätten till garantipension, bostadstillägg och äldreomsorgsstöd påverkas av var man bosätter sig.

Pensionsspararna vill ha trygghet men kort utbetalningstid lockar

Bland pensionsspararna finns det en oro över om pengarna kommer att räcka hela livet. Trots denna oro väljer många pensionärer bort livsvarig utbetalning för att istället få ta ut sin tjänstepension på kort tid. Många känner inte till vilken utbetalningstid de har valt. När tjänstepensionen är slut återstår ofta endast bara den allmänna pensionen vilket kan leda till markant lägre inkomst från en dag till en annan.

Riksdagens pensionsgrupp har kommit överens om att mildra effekterna av "bromsen" (balanseringen) i det allmänna pensionssystemet från och med 2017. När skulderna är större än tillgångarna slår bromsen till och sänker den allmänna pensionen under utbetalning. Bromsen finns för att pengarna i pensionssystemet ska räcka både idag och i framtiden. Som pensionär är det ingen behaglig upplevelse och efter att bromsen har slagit till flera gånger på senare år är tanken att de tvära kasten ska undvikas. Den nya bromsen är alltså mjukare och gör systemet mindre slagigt och beroende av konjunkturen. Det betyder att pensionärerna får en jämnare inkomst. Just trygghet och förutsägbarhet kring den egna ekonomin är viktigt för många pensionärer. De behöver kunna lita på att pensionen inte ändras för mycket från ett år till ett annat, precis som de kunde förutsäga sin lön när de arbetade.²⁷⁾ Grundförutsättningarna är samtidigt oförändrade och höjningar av pensionen kommer att mildras på samma sätt. Staten kan inte betala ut högre pensioner än vad den långsiktigt har råd med. Pensionssystemet måste vara hållbart för dagens pensionärer men också för deras barn och barnbarn.

I Sverige har nio av tio som arbetar kollektivavtalad tjänstepension²⁸⁾ och 70 procent av kapitalet är placerat i en traditionell försäkring.²⁹⁾ En traditionell försäkring erbjuder en trygg pension med garanti till en låg avgift för alla som inte vill behöva engagera sig i sin tjänstepension. Allt färre bolag erbjuder produkter med garantier och hänvisar istället spararna till fondförsäkring, det vill säga ett alternativ som saknar garanti och där månadsbeloppet kan variera mer under utbetalning. För alla som inte aktivt väljer hur de vill placera sin kollektivavtalade tjänstepension har arbetsmarknadens parter upphandlat ett så kallat ickeval. För de fyra stora avtalsområdena (SAF-LO, ITP, KAP-KL och PA16) är ickevalet en traditionell försäkring. Den traditionella försäkringen är den vanligaste sparformen för kollektivavtalade tjänstepensioner men utanför kollektivavtalen erbjuder de flesta banker och försäkringsbolag enbart fondförsäkring.

Okunskapen om traditionell försäkring är stor. I AMFs undersökning, riktad till personer i åldrarna 25–79 år med tjänstepension, visar det sig att knappt sex av tio inte vet vad garantin innebär och att 55 procent tror att traditionell försäkring är dyrare än fondförsäkring.³⁰⁾ I de allra flesta fall är det precis tvärtom.

”

Tre av fyra vill ha trygghet i form av garanterade månadsbelopp med stabila utbetalningar och mindre risk

→ Forts. Pensionsspararna vill ha trygghet ...

Fyra av tio är oroliga för att deras pension och privata besparingar inte ska räcka livet ut. Bland kvinnor och de med låga inkomster är oron större. När pensionen ska betalas ut uppger knappt tre av fyra, mellan 25 och 79 år, att de vill ha trygghet i form av garanterade månadsbelopp med stabila utbetalningar och mindre risk.³¹⁾

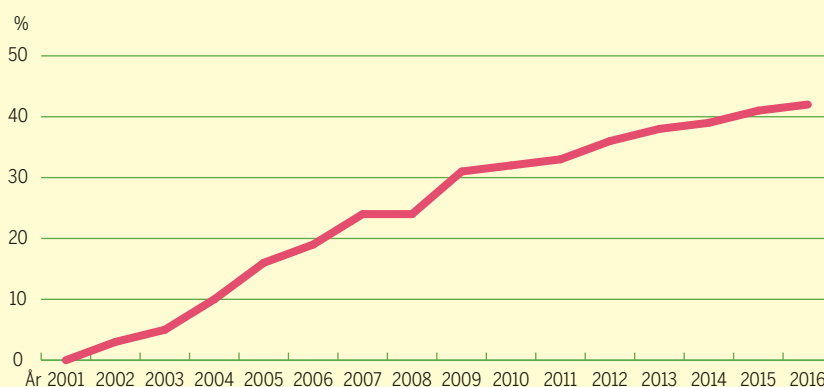
Samtidigt som många är oroliga över att pengarna inte ska räcka hela livet uppger nästan hälften att de vill ta ut sin tjänstepension på kort tid. De flesta tjänstepensioner betalas ut livsvarigt såvida inte spararen själv begär en annan utbetalningstid. Att ta ut sin tjänstepension på kort tid är ett fenomen som ökar. Denna trend kunde AMF konstatera redan för flera år sedan och den växer sig allt starkare. Bland blivande pensionärer är intresset för kort utbetalning påtagligt. Andelen tjänstepensionskapital med kort utbetalningstid fortsätter att öka till 41 procent för 2016. Bland dem som väljer är uttagstiden i genomsnitt 6,9 år.³²⁾

Önskan om en kort utbetalningstid finns även bland de som har långt kvar till pension.³³⁾ I samma undersökning uppgav drygt fyra av tio mellan 25–79 år att de vill ha sin tjänstepension utbetalad som ett mindre belopp så länge de lever. Mer än var tredje person, uppger att de vill ha ett större belopp varje månad under en begränsad tid (5 eller 10 år) och ungefär var tionde person vill få sin tjänstepension som ett engångsbelopp.³⁴⁾ Det senare alternativet är bara möjligt om man har en tjänstepension med ett mindre kapital. Det är lätt att låta sig frestas av möjligheten att ta ut mer

pension under några få år, särskilt när man går från arbetslivet till en tillvaro som pensionär. För många är det önskvärt med en så liten förändring av sin ekonomi som möjligt, och samtidigt har man plötsligt tid att göra saker man drömt om eller vill unna sig. Tyvärr är det inte alla som förstår de fulla konsekvenserna av ett sådant val. Den som väljer att ta ut pengarna på ett fåtal år riskerar att få en låg pension när tjänstepensionen är slut. Varje månad kontaktas AMF av kunder som undrar var deras pengar tagit vägen och inte har begripit varför deras pensionsutbetalning har upphört.

Innan man bestämmer hur man ska agera kring sin pension är det klokt att göra en prognos och se vilka utfall som är möjliga beroende på vilka val man gör kring till exempel utbetalningstid och tidpunkt för pensionering. På Min Pension kan alla som har tjänat in till pension i Sverige se hela sin pension och göra pensionsprognoser. Min Pension, som finansieras till hälften av staten och till hälften av pensionsbolagen, är en oberoende webbportal som är kostnadsfri för användaren. Totalt levererar drygt 30 aktörer inom pensionssektorn information till Min Pension. Per den 1 oktober 2016 hade Min Pension drygt 2,7 miljoner registrerade användare. Under 2015 gjordes 6,7 miljoner pensionsprognoser på Min Pension. Att befolkningen har en god och trygg pension livet ut ligger i samhällets intresse. På ålderns höst ökar behovet av vård- och omsorg och om individen ska klara dessa utgifter är det viktigt med en stabil inkomst livet ut. Från statens sida finns det ett intresse av att så många som

Andel av kapitalet som tas ut tidsbestämt det år utbetalningen startar

Källa: AMF, 2016

→ Forts. Pensionsspararna vill ha trygghet ...

möjligt kan leva på sin inkomstbaserade pension. Statistik från Pensionsmyndigheten visar dock att förekomsten av bostadstillägg ökar med stigande ålder.

De allra flesta (92 procent) av AMFs pensionärer uppger att de har en god eller ganska god uppfattning om hur mycket de får i pension varje månad. Samtidigt är det betydligt färre som vet hur mycket de kommer att få i pension om fem år. Majoriteten (58 procent) upplever att de inte riktigt vet eller inte har någon aning alls.³⁵⁾

Andel av tjänstepension under utbetalning med kort utbetalningstid

	KAP-KL	Avtalspension SAF-LO	ITPK/ITP1
2007	25%	11%	100%
2008	26%	13%	75%
2009	30%	17%	36%
2010	32%	15%	47%
2011	35%	19%	47%
2012	37%	23%	35%
2013	39%	27%	31%
2014	37%	29%	33%
2015	41%	33%	36%
2016	42%	33%	39%

Källa: AMF, 2016

Äldre i arbetslivet

Med stigande ålder blir det uppenbart att det finns en rad hinder för äldre arbetskraft. Arbetsgivare, kollegor och familj har förväntningar på hur länge man förväntas arbeta. När man upplevs som äldre får man svårare att få ett nytt jobb. För de som helt eller delvis står utanför arbetsmarknaden kan pensionering framstå som ett sätt att trygga sin försörjning redan från 61 år. Det mentala riktmärket för att gå i pension är fortfarande 65 år men håller på att luckras upp.

Vi blir äldre och behöver arbeta längre för att den samhälls-ekonomiska kalkylen ska gå ihop. Men ett längre arbetsliv är inte aktuellt för alla. Det finns fördomsfulla och negativa attityder till äldre arbetskraft. Dessa attityder påverkar även när vi lämnar arbetsmarknaden. Många trygghetsystem upphör även vid 65 år vilket sänder signaler om arbetslivets längd.

När Pensionsåldersutredningen kom år 2013 gjorde den ett stort nummer av att 65 år är det mentala riktmärket för pensionering. Utredningen föreslog att LAS-åldern skulle höjas från dagens 67 år till 69 så att fler skulle få möjlighet att stanna kvar i yrkeslivet. Ännu har dock inga politiska beslut fattats. Som AMF har resonerat om i tidigare Pensionsrapporter finns det ett problematiskt glapp mellan de olika trygghetsystemen. Sjukpenning utges med vissa begränsningar efter 65 år, och sjukersättning betalas inte ut efter 65 år. Även rätten till arbetslöshetsersättning upphör från och med den månad man fyller 65 år.

I Socialförsäkringsutredningen från 2015 fanns det inga förslag om att höja åldersgränserna. Istället slog utredningen fast att sjukpenningtalet är störst bland de äldsta, 60–64 år. De som beviljats sjukersättning uppnår sedan den allmänna pensionsåldern. Ohälsan försvinner alltså från statistiken, men man kommer inte tillräcka med att vi borde gå i pension senare för att möta livslängdsökningen.

Attityder och fördomar mot äldre

Arbetsgivare, kollegor och familj till blivande 65-åringar undrar om man ska fortsätta arbeta, eller om det är dags att gå i pension. Om vi ska arbeta längre upp i åren måste samhället och arbetsmarknaden börja se på yrkesaktiva äldre med andra ögon. Vanliga missuppfattningar är att

äldre tar arbeten från yngre, och att äldre bör lämna plats åt yngre så de kommer in på arbetsmarknaden. I själva verket har arbetsplatser med många äldre ofta en stor andel yngre medarbetare.³⁶⁾ Idén att äldre arbetskraft presterar sämre och är mindre lönsamma än yngre är utbredd.

Hösten 2016 kom en rapport från Arbetsmiljöverket³⁷⁾ som bland annat sammanställde befintlig forskning om äldre arbetskraft. Sammanställningen visar att det finns många hälsofördelar med att vara kvar i arbetslivet som äldre. Förutom att det är fördelaktigt av strikt ekonomiska skäl, ger det struktur samt bidrar till identitet och skapar sociala kontakter. Men det kan det givetvis, inte minst för den som har haft ett fysiskt ansträngande jobb under många år, finnas hälsorelaterade skäl att sluta jobba eller byta arbetsuppgifter.

I rapporten framgår också att äldre arbetskraft i högre grad bör betraktas som en resurs snarare än en belastning, särskilt när det gäller arbeten som ställer krav på hög mental förmåga. Den fysiska kapaciteten kan försämrats med åren, men forskning visar att den mentala kapaciteten inte blir nämnvärt sämre före 70 års ålder. Tvärtom kan erfarenheter som kommer med åldern innebära att äldre är mer produktiva än yngre. Dagens äldre är också mer utbildade än tidigare generationer.³⁸⁾

Många uppmanas gå i tidig pension

När AMF hösten 2016 frågade nästan 4 000 personer över 55 år om de blivit uppmanade att gå i pension, hade en av tio blivit det, direkt eller indirekt. 64 procent av dem uppgav att de hade fått uppmaningen av arbetsgivaren, 15 procent att uppmaningen kom från kollegor och 13 procent från en myndighet.³⁹⁾ Att myndigheter signalerar att pensionering är en möjlighet är naturligtvis inte bra eftersom ett förkortat arbetsliv ger mindre i pension. Det visar att staten inte talar med en röst i dessa frågor, att systemen inte hänger ihop. Samma undersökning visar också att nära hälften (44 procent) känner någon som har gått i pension tidigare än de önskade, så kallad ofrivillig pension⁴⁰⁾.

Det är inte bara kollegor och arbetsgivare som undrar om man ska fortsätta arbeta eller när det är dags att gå i pension. Pensionsbolagen skickar brev några månader innan man fyller 65 år där det framgår att tjänstepensionen betalas ut samma månad som man fyller år (om man inte meddelar annat). Inom de flesta tjänstepensionsavtal upphör inbetalningarna till pensionen när man har fyllt 65 år och även

10%

har fått uppmaning att gå i pension.

Hösten 2016 frågade AMF nästan 4 000 personer över 55 år om de hade blivit uppmanade, direkt eller indirekt att gå i pension.

→ Forts. Äldre i arbetslivet

”

Antalet som arbetar i gruppen 66–74 år har ökat med 36 procent under de senaste fem åren.

försäkringsskydd vid sjukdom, arbetsskada och dödsfall kan upphöra (beroende på villkor).

För de som har låg inkomst och som helt eller delvis står utanför arbetsmarknaden blir normen om pensionering vid 65 år ännu tydligare. Dessa grupper saknar ekonomiska incitament att senarelägga sin utbetalning eftersom de då går miste om månadsutbetalningar av garantipension, bostadstillägg och/eller äldreförsörjningsstöd.

Att man har hälsan är en förutsättning för att kunna fortsätta arbeta. Det finns grupper som har svårt att arbeta upp i åren. Försäkringskassans ohälsomått visar att nedsatt arbetsförmåga är vanligast just i åldersgruppen 60–64 år.⁴³⁾ Bland kvinnor med låga löner är intresset för att fortsätta arbeta minst. En rad låglöneyrken i kvinnodominerade sektorer som till exempel vård och omsorg är både fysiskt och psykiskt krävande.⁴²⁾ Många är helt enkelt för slitna för att orka fortsätta arbeta.

Svårare att få nytt jobb när man bedöms som äldre

Vi förväntas arbeta tills vi är minst 65 år. Den ambitionen krockar dock ofta med attityden mot äldre i arbetslivet. Enligt siffror från Arbetsförmedlingen som Sveriges Radio rapporterat om⁴³⁾ är det tydligt att det är betydligt svårare att få ett nytt jobb efter 55 års ålder. Ungefär samma "åldersgräns" framträder när AMF frågade personer mellan 55 och 85 år vid vilken ålder som de tror att det blir svårare att få ett nytt jobb. Då blev svaret 54 år (medelvärde). Från knappt 54 år anses man också som "äldre" på arbetsmarknaden. Sju procent anser att det blir svårare att få ett nytt jobb redan mellan 40–45 år, och en av tio tycker att man anses som äldre på arbetsmarknaden när man är 40–45 år.⁴⁴⁾

År 2009 fick Sverige en ny diskrimineringslag⁴⁵⁾ som innebär att ålder blev en diskrimineringsgrund i arbetslivet och i utbildningssystemet. Enligt en rapport⁴⁶⁾ från Diskrimineringsombudsmannen finns det en spridd missuppfattning som säger att yngre medarbetare stannar kvar längre på

en viss arbetsplats än vad äldre gör. Denna myt upprätthålls av den lagstadgade pensionsåldern, och kan orsaka diskriminering av äldre i samband med till exempel rekrytering och fördelning av resurser. Rapporten visar också att åldersdimensionen är påtagligt närvarande på arbetsmarknaden.

Ett av Pensionsåldersutredningens betänkanden ("Längre liv, längre arbetsliv", SOU 2012:28) slog fast att problemet för äldre som vill arbeta längre inte är regler för pensioner med mera, utan systematisk ålderism. Där framkommer också att attityden till äldre arbetskraft har blivit sämre i utbildningsintensiva branscher, och att åldersdiskrimineringen i arbetslivet är mer utbredd än den etniska diskrimineringen.

Intresset för att arbeta längre ökar

Även om den egentliga tidpunkten för pensionering är relativt trögriktig har det steg för steg blivit vanligare att arbeta längre upp i åldrarna. År 2013 var den genomsnittliga pensionsåldern 64,5 år, enligt Pensionsmyndigheten. Antalet som arbetar i gruppen 66–74 år har ökat med 36 procent under de senaste fem åren. Det är betydligt vanligare att män arbetar fortsätter att arbeta än att kvinnor gör det. Den så kallade förvärvsintensiteten är som högst åren närmast efter pension. Av 66-åringarna förvärvsarbetade nästan 30 procent och av 74-åringarna var motsvarande siffra 12 procent. Arbete inom vård/omsorg är vanligast, i den sektorn arbetar var femte. Det är vanligare att personer som har eftergymnasial utbildning arbetar vidare. Antalet sysselsatta mellan 65 och 74 år har ökat från 10,1 procent år 2006 till 16,4 procent år 2015. Det är den största ökningen bland alla åldersgrupper. Fortfarande är det dock få som arbetar efter 65 års ålder, och det är framför allt män som gör det.⁴⁷⁾ Under 2016 minskade dock sysselsättningsgraden något vilket kan förklaras av återinförandet av den särskilda löneskatten för de över 65 år.

→ Forts. Äldre i arbetslivet

Andel sysselsatta i förhållande till befolkningen i åldersgruppen

	20–64 år		65–74 år	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
2015	82,5%	78,4%	20,8%	12,2%
2012	81,9%	76,8%	18,9%	10,9%
2009	80,8%	75,7%	16,2%	8,9%
2006	81,6%	75,9%	13,8%	6,6%

Källa: SCB Arbetskraftsundersökningar (årsmedeltal i procent)

AMF har också sett att viljan att arbeta längre upp i åren ökar bland pensionärerna. År 2014 svarade drygt 20 procent av dem mellan 65 och 74 år som gått i pension säger att de velat arbeta längre, vilket är något fler än tidigare år⁴⁸⁾. Av de i samma ålderskategori som fortfarande arbetar är närmare 50 procent egenföretagare. En förklaring till den höga andelen äldre företagare är förekomsten av så kallade kombinatorer. Det är personer som driver ett företag vid sidan av sitt ordinarie arbete som anställd och fortsätter att arbeta i det egna företaget när de avslutar sin anställning. I statistiken syns de då som företagare, istället för, som tidigare, anställda.⁴⁹⁾

År 2012 var den genomsnittliga åldern då svenska kvinnor och män började ta ut ålderspension 64 år. Inom EU/EES var det endast Norge och Island som hade högre pensionsålder med 65 år⁵⁰⁾. Spridningen när man väljer att gå i pension ökar, även om de flesta går i pension kring sin 65-årsdag. Bland AMFs kunder börjar 74 och 90 procent (beroende på avtalsområde) att ta ut sin pension vid 65 år⁵¹⁾.

AMF konstaterade i Pensionsrapporten 2014 att när man går i pension i hög grad styrs av den egna och omgivningens förväntningar och föreställningar. Drygt 40 procent mellan 65 och 74 år av de som gått i pension uppger att de gick i pension för att de uppnått pensionsåldern på sin arbetsplats (det vill säga fyllt 65 år), och 14 procent för att de förväntades göra det. För knappt en av fem står hälsan i vägen för fortsatt arbete. Av de som inte fyllt 65 år uppger en majoritet (62 procent) att de gick i pension av hälsoskäl.⁵²⁾

Drygt sju av tio pensionärer uppger att de gått i pension vid rätt tidpunkt när AMF år 2014 ställde frågan. Drygt en fjärdedel av pensionärerna kan tänka sig att gå tillbaka till arbetet, men på sina egna villkor, till exempel inom ett annat yrke och/eller på deltid.⁵³⁾ Det är idag möjligt att pausa utbetalningarna till den allmänna pensionen om man till exempel vill eller behöver gå tillbaka i arbete. På grund av gällande inkomstskatteregler är det inte möjligt att göra detsamma för tjänstepensionen.

Deltidspension/Flexpension ett sätt att förlänga arbetslivet

Hur gammal man är när man pensionerar sig varierar mer idag än tidigare, men förändringen går långsamt. På sina håll har arbetsmarknadens parter tagit fram lösningar för att fler ska få en flexibel avslutning på arbetslivet, och kunna arbeta längre på sina egna villkor. År 2015 kom fackförbunden och arbetsgivarna inom industrin överens om deltidspension för privatanställda arbetare och en modell för hur deltidspensionen ska finansieras. Genom att gå ner i arbetstid i 60-årsåldern ska fler orka arbeta längre.

Avtalen om deltidspension innebär att en liten del av lönen avsätts till deltidspension och avsättningen blir större med åren. Även inom staten och bland vissa sektorer bland privatanställda tjänstemän finns det avtal om deltidspension (eller flexpension som det också kallas). Inom kommun och landsting träffar man också överenskommelser om deltidspension. Här saknas dock en finansieringsmodell och lösningen beror helt på vilket ekonomiskt utrymme som arbetsgivaren har vid pensioneringstidpunkten.

Bättre villkor kan öka andelen äldre i arbete

Ekonomiska incitament, möjlighet till flexibilitet och deltidsarbete, att arbetsgivaren har en positiv inställning till fortsatt arbete samt den sociala aspekten kan påverka att man väljer att gå i pension senare. När AMF undersökte detta år 2012 ansåg ungefär var tionde att arbetsgivarens inställning hade kunnat påverka dem att arbeta längre. Flexibilitet i arbetstid och bättre ekonomisk ersättning är ungefär lika viktiga för att vilja arbeta längre upp i åren för de som är mellan 65 och 74 år.⁵⁴⁾ Det inte alla avtalsområden som ger tjänstepension efter en viss ålder. Det betyder att den som stannar kvar i arbete i praktiken får en lönesänkning, vilket inte är en önskvärd signal att sända om fler ska uppmuntras till att arbeta längre. Trenden i nya tjänstepensionsavtal är emellertid att både tidiga och sena år resulterar i inbetalning till tjänstepensionen.

Enligt Pensionsmyndigheten är aktivt arbete mot åldersdiskriminering det mest effektiva sättet att förändra arbetsmarknaden för äldre.

Samhällets normer, ökad flexibilitet samt attityden från medarbetare och arbetsgivare skulle kunna påverka fler att stanna kvar längre i arbetslivet. Att få fler att arbeta längre är ett omfattande förändringsarbete som sannolikt kräver en mängd åtgärder. Attityd- och beteendeförändringar är svårt, tar lång tid och kräver målmedvetna satsningar.

Reformer som behövs på pensionsområdet

Pensionssystemet är genomtänkt i sin konstruktion men det finns detaljer som kan förbättras. Våra politiker borde fatta beslut som höjer pensionsåldern. Staten och pensionsbolagen har ett gemensamt ansvar att vidareutveckla Min Pension så att det blir enklare att gå i pension och förstå konsekvenserna av olika val. Det behövs ett standardiserat jämförpris på pensioner så att spararna förstår hur mycket de betalar. Tjänstepensioner borde kunna slås ihop för bättre överblick och lägre avgifter. Lagen borde tillåta att man kan pausa utbetalning av tjänstepension. Spararna borde även få byta utbetalningstid i efterhand inom tre månader från första utbetalning.

Bättre utformning av återbetalningsskyddet

Idag är förekomsten av återbetalningsskydd beroende av vilket tjänstepensionsavtal man tillhör. I vissa fall tecknas tjänstepensionen med återbetalningsskydd. Och i andra fall utan. Det är arbetsmarknadens parter som bestämmer vilka villkor som gäller och därför skiljer det sig åt mellan olika tjänstepensioner.

En bättre utformning av återbetalningsskyddet skulle vara att alla som får en ny försäkring (oavsett tjänstepensionsavtal) och är yngre än 60 år automatiskt får återbetalningsskydd, medan äldre personer inte per automatik får återbetalningsskydd på sin försäkring. I samband med att försäkringen tecknas informeras istället yngre sparare om att återbetalningsskyddet kan väljas bort och de över 60 år om skyddet kan väljas till under vissa förutsättningar. Det är som kunden fyller 60 år informerar valcentralen och pensionsbolagen om återbetalningsskyddet och denne ombes se över sitt behov och eventuellt ta bort återbetal-

ningsskyddet. I detta läge är det viktigt att kunden kan få en individuell prognos över hur mycket högre pensionen kan bli om återbetalningsskyddet tas bort. För att frågan om återbetalningsskydd inte ska falla i glömska bör bolagen ställa frågan om att ändra återbetalningsskyddet vart femte år fram till kunden fyller 80 år.

Min Pension bör bidra till bättre överblick genom att visa återbetalningsskydd på hela pensionen (till exempel som ett cirkeldiagram där man ser hur stor del av beloppet som omfattas). Pensionsbolagen bör visa hur mycket pensionen har ökat sedan start utan återbetalningsskydd. Idag är den informationen mycket svår att komma över för spararna.

Staten kan göra mer för underlätta ett längre arbetsliv

Staten bör bli mer tydlig med att äldre arbetskraft behövs. Pensionsmyndigheten uppmanar till ett längre arbetsliv men andra statliga myndigheter, som Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen, har företrädare som tipsar de

Ålderism definition

Ålderism definieras som
" **Fördomar eller stereotypa föreställningar som utgår från en människas ålder och som kan leda till diskriminering.**"

Det betyder att man använder ålder för att bedöma en människas förmåga, roll eller värde. (SPF)

→ Forts. Reformers som behövs ...

som är 61 år och uppåt om att tidig pension är möjlig. Det är problematiskt. Staten bör tala med en röst och motverka ålderism.

De politiska tankarna på att höja den tidigaste åldern för uttag av allmän pension, idag 61 år, skulle flytta fram förväntningarna på arbetslivets längd. Förhoppningsvis påverkar det även attityderna till äldre arbetskraft. Att senarelägga sin pension till 66 år eller senare ger lägre skatt på både lön och pension. Det kan röra sig om både en och två tusenlappar mer i månaden (efter skatt) för låg- och medelinkomsttagare. Pensionsmyndigheten bör ge riktad information om detta i det orangea kuvertet till de som är 61 år och uppåt och som ännu inte får sin pension utbetalad.

Därtill bör även garantipensionärer upplysas om att det visserligen inte finns någon vinning med att skjuta upp pensionsuttaget men att det finns en poäng i att fortsätta arbeta eftersom lägre inkomster inte påverkar rätten till garantipension. Skatteverkets skatteuträkning bör integreras i pensionsprognosen via Min Pension. Såväl staten som pensionsbolag och banker ger idag information om bruttobelopp vilket gör att spararna kan dra felaktiga slutsatser om hur mycket det lönar sig att arbeta längre.

Lägre avgifter med jämförpris, färre försäkringar och förbättrad flytträtt

Det behövs ett standardiserat jämförpris på tjänstepension som används av alla banker och pensionsbolag i kontakter med spararna. Räknesurran via Konsumenternas försäkringsbyrå är bra men alla sparare hittar inte dit och räknesurran kan inte illustrera alla situationer. Pensionsbolag och banker redovisar vilken avkastning man får, både i procent och kronor, sedan första inbetalning. De sammanlagda avgifterna borde redovisas lika noggrant.

Lagstiftningen borde medge att man slår ihop tjänstepensioner med mindre kapital för att minska antalet försäkringar. Det skulle innebära lägre avgifter för spararna och bidra till ett mer lättbegripligt pensionssystem. Det borde även vara möjligt att kunna flytta kollektivavtalade tjänstepensioner som kommer från tidigare anställningar mellan olika avtal med en kostnadseffektiva och oberoende hantering.

Flytträtten för tjänstepensionen är viktig för att spararna ska kunna utöva konsumentmakt och välja de alternativ som passar dem bäst. Idag är det svårt för spararna att förstå vad mötet med försäkringsförmedlaren eller bankrådgivaren handlade om. Med modern teknik bör spararna notifieras elektroniskt och få större möjligheter att reflektera över sina val.

Det måste bli enklare att gå i pension

Många upplever att det är väldigt komplicerat att gå i pension. De flesta typer av tjänstepensioner betalas ut automatiskt vid 65 års ålder medan andra kräver att man ansöker om din tjänstepension (precis som för den allmänna pensionen). Alla pensionsbolag och banker borde ha samma förfarande. En möjlig väg är att man ansöker om pension men vid en relativt hög ålder så startar en automatiskt ubetalning (vilket är den lösning som finns inom det nya tjänstepensionsavtalet PA16 avdelning 1 för statsanställda).

Möjligheten att själv kunna välja utbetalningstid är viktig men livsvarig utbetalning bör vara normen för alla typer av tjänstepension. För många fondförsäkringar saknas livsvarig utbetalning som valalternativ och för vissa delar av tjänstepensionen för statsanställda är kort utbetalning förhandsvalet. Om utvecklingen med korta uttag av tjänstepension fortsätter att öka bör arbetsmarknadens parter överväga att införa regler som innebär att en viss del av tjänstepensionen måste betalas ut livet ut. Lagstiftningen borde tillåta att man kan pausa utbetalning av tjänstepension. Spararna borde även kunna byta utbetalningstid i efterhand (förslagsvis inom tre månader efter första utbetalning).

Ett pensionssystem som hänger ihop

Politikerna och arbetsmarknadens parter närmar sig utmaningen med att vi lever allt längre från olika håll. Staten talar om ett längre arbetsliv och arbetsmarknadens parter kommer överens om deltidspension/flexpension som sätter av mer pengar till pensionen och som möjliggör att man kan runda av sitt yrkesliv på ett mjukare sätt. Båda infallsvinklarna behövs.

Men pensionssystemet fungerar inte i perfekt harmoni. Det behövs trepartssamtal mellan staten, arbetsgivarna och fackförbunden för att få ett pensionssystem som hänger ihop och är mer rättvis för de som har långt arbetsliv med låga inkomster. De som har haft ett långt arbetsliv med låg inkomst får en pension som inte är så mycket större än inkomsten för den som har arbetat lite eller inte alls (som omfattas av garantipension, bostadstillägg och/eller äldreförsörjningsstöd). I vissa fall handlar det bara om några hundralappar i månaden efter skatt. Låginkomsttagare får en sammanlagd inbetalning på cirka 23 procent av sin lön medan höginkomsttagare får en inbetalning på 30 procent. Brytgränserna skiljer sig även åt mellan när man slutar tjäna in allmän pension och istället omfattas av tjänstepension. Alla år bör ge inbetalning till tjänstepensionen precis som den allmänna pensionen (och nyare tjänstepensionsavtal inom offentlig sektor).

Hänvisningar

Ett pensionssystem i förändring, sid 4–7

- ¹ Pensionsmyndigheten, Premiepension – Pensionsspararna och pensionärerna 2015, sid. 23, 2016.
- ² LO, Vad får en arbetare i pension?, sid. 3–7, 2015.
- ³ Folkhälsomyndigheten, Folkhälsan i Sverige 2016, sid. 13–16.
- ⁴ Socialdepartementet, Avsiktsförklaring om ett längre arbetsliv, Dnr: S2016/01389/SF.
- ⁵ Pensionsmyndigheten, pressmeddelande, dec 2016.
- ⁶ Svensk Försäkring 2015.
- ⁷ Pensionsmyndigheten, pressmeddelande, mars 2015.
- ⁸ Socialdepartementet, Jämställda pensioner?, Ds 2016:19.
- ⁹ SCB, På tal om kvinnor och män, Lathund om jämställdhet, 2016.
- ¹⁰ Socialdepartementet, Hela lönen, hela tiden – Slutbetänkande av Delegationen för jämställdhet i arbetslivet, SOU 2015:60.
- ¹¹ LO, Lönerapport 2016, Löner och löneutveckling år 1913–2015, sid. 27–37.
- ¹² Eurostat, At risk of poverty or social exclusion rate for elderly, dec 2016.
- ¹³ Finansdepartementet, Fokus premiepension, SOU 2016:61.
- ¹⁴ Pensionsmyndigheten, pressmeddelande, okt 2016.
- ¹⁵ Fondbolagens förening, Kvartalsstatistik Q3, 2016.

Låga avgifter ger högre pension, sid 8–10

- ¹⁶⁻¹⁷ AMF Novus, Undersökning om traditionell försäkring och garanti, maj/juni 2016. Drygt 1 000 personer i åldrarna 25–79 år med tjänstepension svarade (deltagarfrekvens 55 procent).
- ¹⁸ AMF Flyttrapport, juni 2016.
- ¹⁹ Pensioner & Förmåner, nov 2016.
- ²⁰ Finansinspektionen, Lägesrapport om branschöverenskommelse för ökad transparens vid flytträtt för pensionssparande, FI Dnr 14-8233.
- ²¹ Konkursverket, Flyttavgifter på livförsäkringsmarknaden – potentiella inläsnings effekter bland pensionsförsäkringar, Rapport 2016:12.

Återbetalningsskydd – en fråga om behov, sid 11–12

- ²² AMF, utökning bland 3,4 miljoner kunder med tjänstepension i AMF, 2016.
- ²³ AMF, pressmeddelande, nov 2015.
- ²⁴ AMF, beräkning, nov 2016.

Skatt och pension, sid 13–14

- ²⁵ AMF Novus, Undersökning om pensionsprognos, uttagstid, a-kassa och efterlevandeskydd, 2015. Drygt 1 000 personer i åldern 60–70 år svarade (deltagarfrekvens 53 procent).
- ²⁶ Finansdepartementet, Lagrådsremiss Slopad avdragsrätt för privat pensionssparande, 2015.

Pensionsspararna vill ha trygghet men kort utbetalningstid lockar, sid 15–17

- ^{27, 30–31, 33–34} AMF Novus, Undersökning om traditionell försäkring och garanti, maj/juni 2016.
- ²⁸ Medlingsinstitutet, Avtalsrörelsen och lönebildningen 2015, sid. 13, 2016.
- ²⁹ Svensk Försäkring 2015.
- ³² AMF, pensionärer 2016.
- ³⁵ AMF, Undersökning AMF pensionärer, dec 2016. Enkät svar från över 24 000 personer med pensionsutbetalning (deltagarfrekvens 15 procent).

Äldre i arbetslivet, sid 18–20

- ³⁶ Riksdagen, Ett förlängt arbetsliv – forskning om arbetstagarnas och arbetsmarknadens förutsättningar, 2013/14 RFR8.
- ³⁷ Arbetsmiljöverket, Friska arbetsplatser för kvinnor och män i alla åldrar, RAP 2016:8.
- ³⁸ Pensionsmyndigheten, Arbetsgivares attityder till äldre arbetskraft, 2012:2, sid. 20, 2012.
- ^{39–40, 44} AMF Demoskop, Seniorpanelen, sep/okt 2016. 3 989 intervjuer bland allmänheten i åldersgruppen 55 år och uppåt (deltagarfrekvens 56 procent).
- ⁴¹ Socialdepartementet, Pensionsåldersutredningen, Pensionärernas ekonomiska situation, S 2011:05.
- ⁴² AMF Novus, Undersökning om allmänhetens syn på arbete efter 65 och trivsel på arbetsplatsen, sept. 2013. Totalt svarade 1 001 personer av den förvärvsarbetande allmänheten 25–64 år (deltagarfrekvens 65 procent).
- ⁴³ <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=5932748>
- ⁴⁵ Diskrimineringslag (SFS 2008:567).
- ⁴⁶ Diskrimineringsombudsmannen, Åldersdiskriminering i svenskt arbetsliv, 2012.
- ^{47, 49} SCB AKU, december 2016.
- ^{48, 52–53} AMF Vintage People, Vintagebarometern, Viljan att arbeta längre, jan–feb. 2014. Totalt svarade 1 704 personer 55–85 år samt 417 personer 25–54 år av allmänheten.
- ⁵⁰ http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Artiklar/Sverige-har-hogstpensionsalder-i-EU/
- ⁵¹ AMF, pensionärer 2013–2016.
- ⁵⁴ AMF Vintage People, Vintagebarometern 2012. Totalt svarade 1 100 personer 55–85 år av allmänheten.

Undrar du över något?

0771-696 320 (vard 8-18)

info@amf.se

amf.se

